

גליזן 29
ה'תשע"ט

פרשת
בהר - בחזקתו

גליזן שו"ת

והיה
התורה

סימן קט"ז - ק"ב

שאלות שנשאלנו והשבנו בס"ד
ממה שחננו ה' בחמלתו ותברך
אודן נזרית
החונה בעיד האבות באר שבע טובב"א

תוכן הענינים

ג סימן קטז..... סימן קטז
למנהג הספרדים אין חיוב באמירת קדיש אחר עלינו לשבח, אולם יש קהילות שנהגו לאמרו ואומרים חצי קדיש וימשיכו במנהגם, ויש שנהגו לומר אחר עלינו לשבח קדיש יהא שלמא וכן נוהגים גם האשכנזים, ונהרא נהרא ופשטה, וספרדי יתום שמתפלל עם אשכנזים ואומר קדיש ואומר עמהם קדיש יהא שלמא.

ח סימן קיז..... סימן קיז
אמרו חז"ל (ר"ה טז): חייב אדם להקביל פני רבו ברגל והוא הדין בחג השבועות, ואם לא הקביל פני רבו ברגל יש לו תשלומין כל שבעה ימים שאחר החג.

ט סימן קיח..... סימן קיח
מותר להסיר בשבת את הפקק שסותם את נקב ההשקה במקוה טהרה.

יז סימן קיט..... סימן קיט
מותר להניח קפסולת כלור במקוה טהרה בשבת.

יז סימן קכ..... סימן קכ
רב שסדר חופה וקידושין והחתים ב' עדים על הכתובה והחתן עשה קנין ונשבע בתקיעת כף, ואחר שערך הרב את סדר הקידושין וז' ברכות, שכח לומר לחתן למסור הכתובה לכלה ולא מסר הכתובה לכלה ולקח הרב הכתובה וההעתק עמו לביתו, יכולים החתן והכלה להתייחד על סמך הכתובה שקיימת אצל הרב.

יט מפתחות..... מפתחות

גיליון שו"ת

תורה
והלכות
וענינים

ט"ו

הרב אורן נזרית שליט"א

ניתן להקדיש פרשיות
לברכה והצלחה
ולעילוי נשמת זכ"ב
פרטים בטל:
0506491414
0509013000

גרפיקה ועימוד:
א.ש. אשדוד
052-7627127

למעוניינים ניתן לקבל גיליון זה וכן את הגליונות:

שיחות חיזוק; אישיחה בחוקיך; אישיחה בחוקיך בהלכה; מהמחבר במייל: toraoren@gmail.com
כמו כן ניתן להשיג ספרי המחבר סדרות הספרים: שיחות חיזוק (ה' כרכים); אישיחה בחוקיך (ה' כרכים);
קול חתן; קול שמחה; ומארז דיסקים 'שיעורי יגדיל תורה' בטל: 0506491414, 0509013000

סימן קטז

(שו"ע אורח חיים סי' קלב ס"ב)

שאלה:

נשאלתי בדין קדיש שאומרים אחר עלינו לשבח האם יש מעלה באמירתו, והאם אומרים חצי קדיש או משלים עם נוסח שלמא.

תשובה:

למנהג הספרדים אין חיוב באמירת קדיש אחר עלינו לשבח, אולם יש קהילות שנהגו לאמרו ואומרים חצי קדיש וימשיכו במנהגם, ויש שנהגו לומר אחר עלינו לשבח קדיש יהא שלמא וכן נוהגים גם האשכנזים, ונהרא נהרא ופשטה, וספרדי יתום שמתפלל עם אשכנזים ואומר קדיש ואומר עמהם קדיש יהא שלמא.

א. בב"י (רי"ש סימן נה) הביא משבלי הלקט (תפלה סי' ח) שמנין הקדישים הוא: א. אחר פסוקי דזמרה שיש לשם הפסק דפסוקים, ב. וקדיש אחר סיום תפלת שמונה עשרה שהיא מצוה בפני עצמה ואינה דבוקה לאחריה, ג. וקדיש אחר קריאת התורה כי הוא מצוה בפני עצמה בכניסה, ד. וקדיש אחר הקדושה והיא דבר שבקדושה, ה. וקדיש אחר אמירת מזמור או פרק או אגדה או משנה כדאמרינן בסוטה (טז.) עלמא קאי אקדושתא דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא, ו. וקדיש אחר אשרי למנחה שהיא מצוה בפני עצמה שכל האומר תהלה לדוד [שלש פעמים] בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא (ברכות ד:), ז. וקדיש אחר ברכות ק"ש של ערבית כי תפלת ערבית רשות ויש שהולכים להם קודם שמונה עשרה ולא ישמעו קדיש, ח. וקדיש לאחר תפלת ערבית שכבר נשלמה התפלה, ואין פוחתין משבעה קדישים בכל יום והגאונים כתבו על שם שבע ביום הללתיך (תהלים קיט קסד) עכ"ל.

ובלבוש (שם) כתב ששבעה הקדישים הם אלו: א. זה שהוא אחר פסוקי דזמרה. ב. אחר

תפלת שמונה עשרה שהוא מצוה בפני עצמה. ג. אחר סדר קדושה שהוא גם כן דבר שבקדושה, וכאן אומרים קדיש שלם עם התקבל צלותהון מפני שהוא כולל כל התפלה עם תפלת שמונה עשרה, ותתקבל צלותהון קאי דווקא אתפלת שמונה עשרה, דלעולם אין אומרים תתקבל צלותהון אלא אחר שאמרו תפלת שמונה עשרה וכו' (הג"ה ומה שאין אומרים תתקבל מיד אחר תפלת שמונה עשרה, היינו משום דסדר קדושה בתר תפלה גרירא לפי שהיא מענין תפלה ושבח, ולכן ממתנין מלומר תתקבל עד אחר סדר קדושה כדי שיהא חוזר גם על סדר הקדושה. לפיכך ביום שיש בו מוסף אומרים קדיש שלם עם תתקבל מיד אחר תפלת שחרית, ואחר תפלת מוסף אומרים קדיש שלם עם תתקבל שנית על תפלת מוסף שחוזר וקאי גם כן על סדר קדושה, (ועיין לקמן סימן תכ"ג סימן א') ד'. ואחר כך אומרים עלינו לשבח וקדיש אחריו שיש בו פסוקים. ה. אחר אשרי שבמנחה שהוא מצוה בפני עצמה, מקבלתם ז"ל שאמרו (ברכות ד ע"ב) כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא. (הג"ה עיין לעיל סימן נ"א סעיף ד' סעיף ח') ו'. אחר תפלת מנחה והוא שלם עם תתקבל דקאי אתפלה. ז. אחר ברכות קר"ש של ערבית. וכל אלו הם חובה מדברי חז"ל, אבל תפלת ערבית עם הקדיש שאחריה היא רשות. ע"כ וכ"כ במשנה ברורה (ס"ק ה).

ב. ובכה"ח (שם ס"ק א) כתב ולפי דברי האר"י ז"ל צריך להיות בכל יום י"ב קדישים: ששה בשחרית, א'. קודם הודו, והב'. קודם יוצר, והג'. אחר תפלת שמונה עשרה, והד'. אחר קדושה דסדרא, והה'. קודם קוה, והו'. קודם עלינו לשבח, והגם שכתב הרב שם דקדיש בתרא אינו מכלל הקדישים וכו', מכל מקום הא סיים שהקדיש הזה הוא בעולם העשיה

במקומו, ולכן תקנו קדיש אחד בכל שינוי עולם ועולם, רק בין גאולה לתפלה אף על פי שהם ב' עולמות בריאה ואצילות לא תיקנו לומר בהם קדיש, כמבואר הטעם בשער הכוונות (בדרוש הקדיש סוף דף י"ד ע"ד) וכל זה מבואר בשער הכוונות (דרוש א' דתפילת השחר דף י"א ע"ד ודף י"ב ע"א) ובדרושי הקדיש ובפרי עץ חיים (שער התפלה פרק ו' ושער הקדיש פרק א') ובכמה מקומות וכו'.

עוד כתב כה"ח (בסימן נ"ה שם) ויש שנהגו עוד לומר אחר תפלת מנחה מזמור למנצח בנגינות וכו', ואחר כך אומרים קדיש ועלינו לשבח, והרי נעשו הכל י"ג קדישים כנגד י"ג מדות, ואשרי מי שעובד את רבו בשמחה וכוונה.

עוד כתב בכה"ח (שם אות כ) ובענין הקדיש שאומרים היתומים לפי דברי האר"י ז"ל הוא דוקא קדיש בתרא שאומרים קודם עלינו לשבח הוא מועיל לנשמת המת, שכתב בשער הכוונות בדרוש הקדיש וז"ל אמנם קדיש בתרא אינו מכלל הקדישים לפי שכבר עלו כל העולמות, אמנם זה הקדיש נקרא קדיש יתמא, ר"ל קדיש שאומרים אותו היתומים והענין הוא שהקדיש הזה הוא בעולם העשיה ששם בחינת המיתה כדי להעלות כל הנשמות והנפשות בסוד תחיית המתים ועל כן אומרים אותו היתומים על מיתת אב ואם וכו' (ועיין מה שכתבנו לעיל אות א' בשם תורת חכם) ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שטוב לומר הקדיש הזה על מיתת אביו ואמו כל השנה כולה אפילו בשבתות וימים טובים, לפי שאין הטעם כפי מה שחושבים המון העם שמועיל להציל נפש המת מדינא של גהינם לבד, כי הנה עוד יש תועלת א' והוא להכניסו לגן עדן ולהעלותו ממדרגה למדרגה, וכפי זה גם בשבתות וימים טובים יש לאומרו, ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש בתרא בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בשלש תפלות עכ"ל, נמצא לפי דברי הרב ז"ל דקדיש המועיל לנשמת המת הוא דוקא קדיש בתרא, ופה עיר קדשינו ירושלים ת"ו יש נוהגים לומר

ששם בחינת המיתה כדי להעלות כל הנשמות והנפשות בסוד תחיית המתים, ועל כן אומרים אותו היתומים על מיתת אב ואם וכו' יעו"ש, וכתב תורת חכם (דף קל"ט ע"ב) שהכוונה הוא לעלות העשיה ליצירה במחצב הנשמות של המתים, וזה מתחילת העשיה עד רום המעלות כי כל בחינה נקרא עשיה בערך העליון ממנה עכ"ל, ואם כן גם זה הוא חובה, ושנים בתפלת מנחה, אחד קודם העמידה, ואחד אחר העמידה, וארבעה בערבית, אחד קודם ברכות דערבית, ואחד קודם העמידה, ואחד אחר העמידה, ואחד קודם עלינו לשבח כמבואר בשער הכוונות (דרוש הקדיש ובנוסח התפלה דף נ"א) וכו' ובסימן מ"ח (אות א' ד"ה ודע הקדמה אחת) כתב טעם אל אמירת הקדישים על פי הסוד, וז"ל: ודע הקדמה אחת כי מן תחלת התפלה עד ברוך שאמר הוא עולם העשיה, ומברוך שאמר עד יוצר אור הוא עולם היצירה, ומן יוצר אור עד תפלת י"ח הוא עולם הבריאה, ותפילת י"ח הוא בעולם האצילות, ומן אשרי יושבי ביתך עד תפלה לדוד חוזר להיות עולם הבריאה, ומשם עד אין קדוש כה' חוזר להיות עולם היצירה, ומשם עד עלינו לשבח הוא עולם העשיה, והכוונה היא שצריך בתחלה להעלות העולמות ממטה למעלה, ומתקשרים עולם התחתון בעולם העליון ממנו עד שנמצאים כל העולמות כולם יחד קשורים בעולם האצילות בעת שמתפללין תפלת י"ח בעמידה, ואז נעשה שם הזיווג העליון, ואחר כך צריך לקבל שפע העליון הנמשך מן הזיווג ההוא, וצריך להורידו למטה בעולמות התחתונים מעילא לתתא, ולכן באומרינו אשרי יושבי ביתך עד תפלה לדוד אנו מורידין השפע מן האצילות אל הבריאה, ואין הכוונה להוריד עולם הבריאה בעצמו, ואחר כך מן תפלה לדוד עד אין קדוש כה' וכו' מורידין השפע מן הבריאה אל היצירה, ואחר כך מן אין קדוש כה' כי אין בלתך עד עלינו לשבח אנו מורידין השפע מיצירה לעשיה, ואחר כך בעלינו לשבח אז יורדין העולמות הנזכרים כל אחד

היתומים גם קדיש שקודם הודו, וקדיש שקודם קוה, ושאר כל הקדישים אומרם החזן לבדו, ונ"ל הטעם שנהגו לומר גם ב' קדישים אלו מפני שהם בחינת עליית עולם העשייה שהיא בחינת נפש בעולם היצירה, ואפשר שתועיל גם כן לנפש הנפטר. עכ"ל

ג. וברמ"א (סי' קל"ב ס"ב) כתב ואומרים קדיש יתום אחר עלינו, ואפי' אין יתום בבית הכנסת יאמר אותו מי שאין לו אב ואם; ואפילו מי שיש לו אב ואם יכול לאומרו, אם אין אביו ואמו מקפידין (אגור ותשב"ץ ותשובת מהרי"ל סי' ס"ד).

ובמשנה ברורה (שם ס"ק י) שהרי לעולם צריכין לומר קדיש אחר שאמרו פסוקים ובעלינו יש ג"כ פסוקים וצריכים קדיש אחריו, אלא שנהגו בקדיש זה להניחו ליתום שמת אביו ואמו מפני שיש יתומים קטנים או אפילו גדולים שאינם יכולים להיות שלוחי ציבור, ולומר קדיש וברכו אחר אביו ואמו [שאם היו יכולים להתפלל לפני העמוד זהו טוב יותר מאמירת קדיש], וכבר ידוע ממעשה דר' עקיבא תועלת הגדול שיש למת כשיש לו בן האומר קדיש וברכו, וביותר בתוך שנה ראשונה לכך תקנו והניחו קדיש זה שאין צריך שום דבר יותר ליתומים הן קטנים הן גדולים.

ובפסקי תשובות אורח חיים (סימן קלב סקט"ז) כתב והנה, דברי הרמ"א שהקדיש שאחר עלינו הוא העיקרי ולעולם יש לאומרה ואפילו אין יתום, הוא לנוסח אשכנז שעלינו בא מיד אחר קדיש ותקבל ד'ובא לציון', אבל לנוסח ספרד ועפ"י האר"י ז"ל הקדיש בעיקרי עפ"י סדר התפילה הוא לאחר שיר של יום, וחובה לאומרו אף על פי שאין שם יתום, אלא שלכתחילה יאמר אותו מי שאין לו אב או אם, כי הוא תיקון גדול לנפש הנפטר. וכו' ויש שהקפידו גם על אמירת הקדיש שאחר עלינו. וכ"כ בשו"ת וישאל שאול (להגר"ש בראך זצ"ל סי' י"ג), נט"ג (שם הערה י"ז) שכן נהג מוהר"א מבעלזא זצ"ל, אם כי שעפ"י כתבי האר"י

אין חיוב כלל לאמירת קדיש אחר עלינו כמבואר בכה"ח (סי' נ"ה סק"ה) מ"מ עפ"י הנגלה ודאי צריך כמבואר במשנ"ב כאן. אמנם קדישים שלפני עלינו לשבח לדברי האר"י ז"ל אמירת קדישים אלו גורמים השתלשלות השפעת התפילה מעולם לעולם כידוע לאלו הבאים בסוד ה', כמ"ש בכה"ח (סי' מ"ח סוסק"א), וע"ע בדברי הרמ"א (יו"ד סי' שצ"ו סעי' ד') דאמירת קדיש ע"י מי שאין לו אב ואם אפילו אינו תוך שנתו ואינו מחויב, יש בזה טובה לע"נ מתי ישראל בכללותם.

אמנם בפניני הלכה (תפילה עמוד 348) כתב שהרבה אחרונים וביניהם כנה"ג, ח"א, שתילי זיתים (נה, ט) כתבו שכשם שטוב למעט בברכות כך טוב למעט בקדישים, וכ"כ במ"ב (נה א) שכמה אחרונים קראו תגר על הנאספים לקרוא פסוקים או דברי חז"ל, ואומרים ביניהם כמה פעמים קדיש, אלא אומרים קדיש אחד על פסוקים ואחד על דברי חז"ל ולא יותר, וכ"כ באז נדברו (יג, לג) שעל כן אין לומר פעמיים קדיש "יהא שלמא" בסיום התפילה, לעומת זאת כתב באשל אברהם בוטשאטש (קלב ב) שאפשר להוסיף ולומר הרבה קדישים ודינם כמו י"ג מידות שאומרים אותו בסליחות פעמים רבות בלא הפסק גדול, וכיוון שאין בקדיש שם שמים אין כאן קדיש לבטלה, וכתב שכן נהג כשהיה חזן ולא היה שם אבל שהוא עצמו אמר פעמיים קדיש יהא שלמא בסוף התפילה, ודברי האר"י שאין מקום לקדיש אחר עלינו הובאו בכה"ח (נה, א: מח, א בסוף ד"ה "ודע הקדמה").

עוד כתב באשל אברהם (קלב, ב) שראוי לסמוך ברכו לקדיש כשם שנוהגים בברכו שלפני ברכות ק"ש בשחרית, ולכן נתפשט המנהג בנוסח ספרד לומר לפני ערבית כמה פסוקים ואחריהם קדיש, וכן בסוף התפילה ראוי לומר קדיש לפני הברכו.

עוד נזכיר כי בעבר נהגו באשכנז שרק אדם אחד היה אומר קדיש, וכשהיו מספר אבלים

היו עושים תור, ופעמים שכל אבל זכה לומר קדיש אחת לשבוע, ואולי לכן נהגו לומר פעמיים קדיש יתום כדי שיותר יתומים יוכלו לאומרו, וכשנתרבו האבלים בעקבות הפוגרומים החלו לנהוג שכל האבלים אומרים ביחד קדיש, ועיין בבית ברוך (ל סו) ובפס"ת (קלב, כב) והספרדים נהגו תמיד שכל היתומים אומרים ביחד קדיש יתום.

ד. ומו"ר מרן הראש"ל שליט"א כתב בילקוט יוסף (סי' קל"ב ס"ק כג) מנהג הספרדים שאין אומרים קדיש אחר עלינו לשבח. אלא אומרים קדיש יתום קודם עלינו לשבח. ומכל מקום אם נהגו לומר קדיש אחר עלינו לשבח, ימשיכו במנהגם. וכ"כ בהלכה ברורה (סי' נו ס"ק ב) והאשכנזים נוהגים לומר קדיש אחר עלינו לשבח מפני שיש בו פסוקים וכן מנהג כמה מעדות הספרדים. דהנה בשו"ת הרמב"ם פאר הדור (סימן קל) כתב בזו הלשון לא יאמר קדיש כלל אלא במקומות הידועים אשר בתפלות אחר קריאת איזה דבר מדברי תורה או איזה פירוש או דרש פסוק אחד אז יאמר קדיש, אמנם אחר אלו התפלות אשר תיקן הגאון ז"ל, וכן אלו התחנונות של רחמים הנאמרים בעשרת ימי תשובה איני יודע בהם אם צריכים קדיש ולא נהירא בעיני לומר קדיש. ע"כ. ומבואר בהדיא שאחר כל דברי תורה יש לומר קדיש, והנה מלשון התשובה שהובאה במעשה רוקח הנ"ל משמע קצת שאחר פסוקים אין לומר קדיש שהרי הרמב"ם כתב תחלה שיש לומר "קדיש אחר קריאת דבר מדברי תורה" וביאר דבריו דהיינו "דיני התורה או ביאורה ואפילו דרש פסוק אחד" (וכעין זה הנוסחא בשו"ת הרמב"ם הוצאת מקיצי נרדמים פריימן סימן מא, ובלאו סימן רח) אולם מלבד שיש לדהות דהרמב"ם מידי לענין קדיש דרבנן בלבד אימתי יש לאומרו, וביאר שיש לאומרו דוקא כשאומר דיני תורה וכיוצא בזה, אבל כשאומר פסוקים אומר קדיש יהא שלמא, גם יש לומר שלפי הנוסחא שבשו"ת פאד הדור הנ"ל אדרבה יש

לדייק מדברי הרמב"ם שיש לומר קדיש אחר אמירת פסוקים, וכן הבין בתשובת הרמב"ם מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן נה סק"ב) וכתב שכן דעת הראב"ד בתשובה שהובאה בבית יוסף (ריש סימן נה) וכו' ושהארחות חיים (דף צו ריש ע"ד) כתב בשם הר"מ שאין אומרים קדיש על פסוקי תורה שאין צריכין חיזוק וכו' ע"ש.

אולם בארחות חיים (בתחלת דין קדיש ופירושו) מבואר שאף על פסוקים יש לומר קדיש. ע"ש, וכן הוא בכל בו (סימן ו') וכן משמע עוד בארחות חיים (הלכות תפלת ערבית סימן ח'), ובכל בו (סוף סימן כח) ע"ש, ובסידור רש"י (סימן תיש) כתב גם כן וכל זמן שהציבור אומרים פסוקים או משנה צריכין לומר קדיש אחריהם ולפיכך אומרים קדיש אחר פסוקי דזמרה וכו' וכן איתא גם בספר הפרדס (עמוד שא) וכן כתב במחזור ויטרי (סוף עמוד עד) שכשהציבור אומרים פסוק או משנה צריכין לומר קדיש אחריהם, וכן משמע בספר אבודרהם (בדין מנחת שבת) שכתב שיש מקומות שנוהגין לומר במנחה בשבת אחר קריאת התורה מזמור שיר ליום השבת, ולפי זה היה יכול לומר קדיש אחר קריאת ספר תורה והקדיש האחר היה בא על המזמור, ועיין ברוקח (סימן שסב בד"ה עניני קדיש) שכתב ואחר שקרא בתורה יאמר קדיש עד דאמירן בעלמא, וכשמחזירין ספר תורה אומרים פסוקים יהללו וקדיש עד דאמירן וכו', ורבינו האר"י בשער הכוונות (דרוש א' ותפלת ערבית דף נב ע"ב) כתב שיש לומר ג' פסוקים קודם תפלת ערבית ואחריהם אומר חצי קדיש ויש עוד מקורות רבים בדברי הראשונים והאחרונים שיש לומר קדיש אחר אמירת פסוקים. ע"כ.

ה. וכן ראיתי בספר דברי שלום ואמת (ח"א עמוד 57) שכתב שמנה מרוקו לומר חצי קדיש אחר עלינו, ויש שלא נהגו לומר קדיש אחר מנחה, ובהארה (שם) כתב הגר"ח הלוי (עשה לך רב ח"ה עמ' של"ט) כתב שלא מצא טעם לזה וחכמי עדות המזרח תמהו הרבה על זה מה מקור המנהג והרב עובדיה הדאיה ע"ה (ישכיל

יהיה ה' אחד ושמו אחד", שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", אמנם בעל שבלי הלקט אינו מזכיר את הקדיש שאחרי עלינו לשבח אך זו אינה קושיה, כי בזמן ההוא רק האשכנזים אמרו עלינו לשבח אחרי כל התפילות ואילו הספרדים וגם האיטלקים לא אמרו עלינו לשבח אלא במוסף של ראש השנה ושל יום הכפורים, דבר זה עולה בבירור מזה שכל התפילות בספר אבודרהם מסתיימות במזמור וקדיש אחריו, ור' דוד אבודרהם מפרש את עלינו לשבח בתוך המוסף של ראש השנה, וא"כ כולם קיבלו מן האשכנזים את המנהג לומר עלינו לשבח אחרי התפילה, ובזה אין הבדל בין קהילות צפון אפריקה לעדות המזרח, לכן מדוע לא לקבל מן האשכנזים גם את הקדיש שאחרי עלינו לשבח ולהשלים בכך את המצוה. ומה שיש שלא נהגו לומר קדיש אחר עלינו של מנחה נראה הטעם לענ"ד הוא כאמור לעיל שהקדיש הוא סיום של מצוה, ומנהגם של אלו שלא נהגו לומר קדיש אחרי מנחה נגרר מן המקרים שבהם התפללו מנחה וערבית סמוכה מיד אחריה ומיד אחרי עלינו לשבח של מנחה אמרו מזמור שלפני ערבית, כגון לדוד ה' אורי וישעי ואחריו אמרו קדיש, וקדיש זה הוא הסיום ואח"כ התחילו והוא רחום והתפללו ערבית, ויש מקרה דומה לזה אחרי קריאת התורה של מנחה בתענית לא אומרים קדיש אלא אומרים "יהללוך" ומחזירים ספר תורה ואז אומרים קדיש על הכל ביחד.

וכבר הזכרנו לעיל מדברי הרמ"א שנהגו האשכנזים לומר קדיש יהא שלמא אחר עלינו זהו למנהגם, שלא אומרים לפניו מזמור, ונהגו לומר קדיש יהא שלמא על פסוקים, ויש בעלינו פסוקים כדלעיל, ומנהג יהודי צפון אפריקה לומר חצי קדיש, מטעם שהוא סיום מצוה, ועיקר הקדיש הוא חציו בחמשה אמנים ראשונים, ויש שנהגו להוסיף יהא שלמא משום הפסוקים ונהרא נהרא ופשטיה.

עבדי ח"ח או"ח סי' כ"ו אות ח') רצה לתרץ שמדובר בהשפעה אשכנזית, אך הוא חזר בו כשראה שהמנהג היה קיים גם אצל קהילות מרוקו לפני שעלו לארץ ולפני שהושפעו ע"י האשכנזים, לכן הוא נימק את הדבר בזה שקבעו קדיש למאחרים שהפסידו חלק מן הקדישים כדי שיזכו בקדיש, והוסיף שזה דומה למנהג עדות המזרח לומר מזמור לדוד ה' אורי וישעי ואח"כ קדיש, ועשו זאת בשביל המאחרים וסיים ונהרא נהרא ופשטיה.

וכתב לענ"ד אני רואה שום סיבה לתמוה על המנהג צריך רק לחזור על הכלל מתי אומרים קדיש כדי שהתמיהה תסתלק, ובכך אלו דברי רבינו צדקיה הרופא ע"ה (שבלי הלקט סי' ח) אומרים קדיש אחר כל מצוה בפני עצמה: פסוקי דזמרה התפילה, קריאת התורה, קדושה דסידרא, (ראה סוף סוטה מט ע"א) אחר מזמור לפי שאין כל תיבה ואות שבתורה שאין שם המפורש יוצא מהן מה שאין אנו יודעין, לכך נהגו לקדש: משם הגאונים או פרק או אגדה או משנה כמו שאמרו בסוטה (מט ע"א) עלמא אמאי מיקיים אקידושא דסידרא ויהא שמייה רבא דאגדתא, וקדיש אחרי אשרי של מנחה מפני שהיא מצוה בפני עצמה, דאמר ר' אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא, וקדיש אחרי ק"ש של ערבית כי תפילת ערבית רשות, ושמא יצא אדם לפני העמידה ונמצא יוצא בלי קדיש וקדיש אחר תפילת ערבית, א"כ יש לומר קדיש אחרי כל מצוה או אחרי פסוקים בתורה הואיל וכולם מכילים את שם המפורש וצריך לקדש אח"כ את שמו יתברך, וא"כ מה גרע חלקה של עלינו לשבח שנתקנה ע"י יהושע בן נון ע"ה (על פי הרוקח), ושמכילה את הפסוקים הבאים: "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד", "ה' ימלוך לעולם ועד", "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא

סימן קיז

(שו"ע אורח חיים סי' תקכט)

שאלה:

נשאלתי בענין האם יש מצוה להקביל פני רבו בחג השבועות, והאם יש למצוה זו תשלומין כל ז' שלאחר החג.

תשובה:

אמרו חז"ל (ר"ה טז:): חייב אדם להקביל פני רבו ברגל והוא הדין בחג השבועות, ואם לא הקביל פני רבו ברגל יש לו תשלומין כל שבועה ימים שאחר החג.

א. תחילה וראש נביא מה שכתב מו"ר מרן הראש"ל בילקוט יוסף (מועדים שו"ת סימן יג ועוד מקומות) באורך בחיוב הקבלת פני רבו, והנה בגמרא ראש השנה (טז ב) אמרו לענין רבו, אמר רבי יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל. ולמד זאת מהפסוק (מלכים ב, פרק ד') מדוע את הולכת אליו היום, לא חודש ולא שבת היום, וממה שאמר לה לא חודש ולא שבת היום, משמע דבחודש ובשבת איבעי ליה למיזל. וכן אמרו חגיגה (ג א) ת"ר מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין וכו'. ופרש"י, יום טוב היה, שחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים, כדאמרינן בראש השנה וכו'. וכן אמרו עוד בסוכה (כו ב) ת"ר מעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני ר' אליעזר רבו בלוד ברגל וכו', והאמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל וכו'. וכן מבואר עוד בסוכה (י ב) רב חסדא ורבה בר רב הונא איקלעו לבי ריש גלותא, אגנינהו רב נחמן בסוכה וכו', אמרו ליה אנן שלוחי מצוה אנן ופטורים מן הסוכה. ופרש"י, שלוחי מצוה אנן, להקביל פני ראש הגולה, דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל. ע"כ. וכ"פ הרמב"ם (פ"ה מהל' ת"ת ה"ז). ויש לעיין, דלכאורה בפסוק

הנז' נאמר לא חודש ולא שבת ולא הוזכר רגל כלל, וא"כ היאך למד מכאן רבי יצחק שחייב אדם לבקר את רבו ברגל, ועוד שא"כ הוה ליה למימר חייב אדם להקביל פני רבו בשבת. וכבר עמד על זה בחידושי הריטב"א שם, וכתב, די"ל דרבי יצחק תפס קצה אחרון, כי הקבלה הוא בכל תלמיד כפי קירובו לרבו, כי אם הוא בעיר חייב לראותו בכל יום, ולא סגי בלאו הכי, ואם הוא חוץ לעיר במקום קרוב, פעם אחת בשבוע או בחודש, וזה שאמרו מדוע את הולכת אליו היום, לא חודש ולא שבת, שראית אותו, ואם היה במקום רחוק יש לו לראות פעם אחת ברגל, ולא הוצרך רבי יצחק להזכיר אלא למי שרבו במקום רחוק שלא יתעצל מלראותו, ושבת דנקט כולל גם יום טוב. ע"כ. ובחידושי המהרש"א (סוכה כו ב) כתב, דנקט רגל גם שאינו מפורש בקרא, דלא גרע רגל מחודש.

ובמהר"ץ חיות (ראש השנה שם) כתב, דלשיטת רש"י בנזיר דאם עושות נשים מצוה אשר מן הדין פטורות, אזי עוברות על כל תוס'ף, ממילא הקבלת פנים ברגל אם היא מצוה, הרי הנשים פטורות ממנה, דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ולכן שפיר אמר אלישע לאשה השונמית לא חודש ולא שבת, דבחודש ושבת רשאית למיזל כיון דליכא מצוה באנשים, משא"כ רגל דאיכא מצוה באנשים אסורה לילך אצלו דעוברת בבל תוס'ף. ונכון. ע"כ. ומה שכתב "ושפיר אמר אלישע" פליטת קולמוס הוא, כי לא אלישע אמר זאת אלא בעלה של השונמית, וכמו שהעיר כן בספר עמק ברכה (עמוד יג). וע"ש שכתב לדחות, דלענין כל תוס'ף לא שייך אלא כשהמצוה היא חיובית, כמו שופר ולולב וסוכה, אבל כשהמצוה היא גם קיומית ויש בה מצוה גם שלא בשעת חיובה, ודאי שלא יתכן לומר

אלא שיש קצת דוחק בדברי המהר"ץ חיות הנ"ל, דהיוצא מדבריו דמעשה השונמית ובנה ארע במועד דוקא, והעיר לה מצד בל תוסיף, וזה קצת דוחק דמשמע בגמ' דאיירי ביום חול רגיל, וראה מה שהעיר בזה בספר עמק ברכה (עמוד יג).

ג. ועיין בפני יהושע (שם) שגם הוא עמד על דברי הרמב"ם דאיכא חיוב להקביל פני רבו ברגל, והא בפסוק לא הזכירו רגל אלא שבת וחדוש. ותירץ, משום דבלאו הכי קשה על הלשון של הפסוק, דבעלה של השונמית אמר לאשתו מדוע את הולכת וגו' ובעי ר"י למידק מינה דבחודש ושבת בעי למיזל, היאך אפשר לומר כן, דהא נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, אפי' אם היא דאורייתא, מכל שכן מחיוב דדברי קבלה. אלא ע"כ צ"ל דבכהאי גוונא לא מיקרי מצות עשה שהזמן גרמא שמצד הסברא היה חייב להקביל פני רבו בכל שעה, אלא אי אפשר משום ביטול מלאכה כדילפינן מאפס לא יהיה בך אביון, אבידתו ואבידת רבו אבידתו קודמת. ודבר ידוע בתוס' ובפוסקים שאין לנשים לעשות מלאכה בראש חודש, כדאיתא בירושלמי ובפרקי רבי אליעזר, הובא בטור (או"ח סי' תיז), נמצא דלפי זה אתי שפיר דבנשים השוו ראש חודש לשבת ומועד, דראש חודש נמי מיקרי מועד. משא"כ אנשים פטורים בראש חודש משום ביטול מלאכה. ונהי דמעיקר הדין אף בנשים לא שייך כלל דין זה, דכיון דנשים אינן חייבות בתלמוד תורה, מיהו כיון דקרא בשונמית כתיב, שהלכה לגבי אלישע שהיה נביא והיתה תדיר אצלו, והכירה במעשיו שהיה איש קדוש, משום הכי הצריכה לילך להקביל פניו. ע"כ.

ובערוך לנר (ראש השנה טז ב) העיר על דבריו, דתירוצו לא שייך רק לענין חודש, אבל למה לא קאמר ג"כ שחייב לקבל בשבת על זה לא תירץ כלום. ע"כ. ובטורי אבן שם כתב ליישב, דשבת דבקרא היינו יום טוב, ולא שבת

שהאשה עוברת בבל תוסיף אם היא מקיימת אותה ברגל אך ורק משום שעל האנשים באותו זמן היא מצוה חיובית.

ועיין באלפסי זוטא (ראש השנה טז א) שכתב, דמשמע דבחודש ושבת בעי למיזל, ודוקא נשים דכוותה שבטלות ממלאכה בראש חודש, אבל אנשים ברגל בלבד דהיינו שבת דקרא, ואקדמיה לחדש דתדיר כדאמרינן בירושלמי (ריש פרק כהן גדול סוף הלכה א'), כהן גדול ונזיר תדיר ומקודש תדיר קודם, אבל שבת בראשית תדיר ומקודש הוא, אי נמי חודש ושבת דתלו בהדי משמע, דהכי קאמר לה, אפי' חודש תדירא ליתיה היום, ואיזהו שבת שהחודש גורם, אלא זה הרגל. ע"כ.

ובפנים יפות (סוף פרשת ראה) פירש את הפסוק לא חודש ולא שבת, דחודש היינו ראש השנה, דכתיב תקעו בחודש שופר, ושבת היינו יום הכפורים דכתיב מערב עד ערב תשבתו שבתכם. ע"כ. ובפענח רזא כתב, שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו', כתוב שלש בלא בוא"ו, כי ו' פעמים צריך להקביל פני רבו, בג' רגלים ובראש השנה ויום הכפורים ושמיני עצרת. ע"ש.

ב. ועיין במצפה איתן (סוכה י ב) שהקשה, אמאי רב חסדא ורבה בר רב הונא היו פטורים מן הסוכה, בשל היותם שלוחי מצוה, והרי סוכה היא מצות עשה מן התורה, ואילו קבלת פני רבו ברגל היא מצוה מדברי קבלה. ותירץ, דנהי דעיקר החיוב של קבלת פני רבו ברגל הוא מדברי סופרים, ומדאורייתא ליכא חיובא כלל, מ"מ זהו רק לענין חיוב, אבל לענין קיום המצוה ודאי דבעת קבלת פני רבו הוא מקיים מצוה דאורייתא של כיבוד רבו והדרת פני זקן, ואם כן שפיר מיפטר מחמת זה ממצות סוכה, דהא גם בעוסק במצוה קיומית לבד, אף שאינה חיובית, גם כן אמרינן ביה העוסק במצוה פטור מן המצוה. ע"ש.

רבנן אקרא, אבל גם בלא הפסוק היינו יודעים הדין. ועיין בגמ' תענית (יז ב), ובסנהדרין (כב ב), ועוד. וממילא גם כאן גמרא גמירי לה שיש חיוב לאדם להתקרב לרבו וללמוד מדרכיו ולהיות דבוק בו, לדעת את אשר יעשה ישראל, ולכן יש חיוב להקביל פני רבו מידי פעם בפעם, אך זמן החיוב להקביל פני רבו אינו קבוע, אלא כל אחד כפי קירבתו לרבו. וממילא אף שבפסוק לא נזכר כלל רגל, אמרו בגמ' דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנלמד מזה שבשבת ור"ח יש חיוב, ממילא ה"ה ברגל. ולפי זה החיוב להקביל פני רבו ברגל שייך בכל הזמנים, גם בזה"ז, ואינו קשור לקרבנות ולזמן שביהמ"ק היה קיים והיו עולים לרגל לביהמ"ק. דזה הוי כמו החיוב ללמוד הלכות הרגל שלשים יום קודם הרגל, וכל כיוצא בזה. וכו"כ לבאר בעמק ברכה, קונטרס וילך בתוך העמק, עמוד יד].

ד. אלא שהגאון רבי יהונתן אייבשיץ ביערות דבש (דרוש יב) כתב לחלק בזה בין זמננו לזמן שבית המקדש היה קיים, ושם כתב ליישב הקושיא הנ"ל, דקבלת פני ת"ח הרי היא כקבלת פני שכינה, ואם כן בזמן הבית לא היה חיוב לקבל פני רבו ברגל, כי היו מקבלים פני שכינה בעולים, לראות את בית ה', אבל חודש ושבת דאינם עולים, וכבר נודע מה שאמרו במדרש, והיה מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו, ראויים היו ישראל לעלות לרגל כל חודש ושבת, אבל שחם עליהם המקום להקל מאתם הטורח, אבל לעתיד לבוא כעב תעופינה וכו'. וא"כ לולי הטורח מן הראוי לעלות בחודש ובשבת, וא"כ לעומת זה עכ"פ יש לקבל פני ת"ח שהוא כעין קבלת פני שכינה, ואין בו טורח הדרך, לכך בשונמית שהיתה בזמן הבית לא הזכיר מועד וחג, כי אם חודש ושבת, דשם הוה ליה למיזל ממדת חסידות. ולכן ר' יצחק דאיירי בזה"ז אמר חייב להקביל פני רבו ברגל, כי ברגל חייב מה"ת לעלות לראות לפני ה' בעזרה, ואם כן עכשיו החיוב ברגל לקבל

בראשית, וכדדרשינן למחרת השבת דגבי ספירה, דהיינו מחרת יום טוב, דאי שבת ממש אמאי מקדים קרא לחודש קודם שבת, הא שבת תדיר יותר מחודש. אבל אם הוא יום טוב ניחא. ומיהו משמע ליה לרבי יצחק דהאי חודש לאו חודש ממש אלא יום טוב של ראש השנה דמיקרי חודש, כדכתיב תקעו בחודש שופר ודרשינן ליה אראש השנה. וע"ש עוד. אולם במג"א (סי' שא סק"ז) כתב, שאין חיוב זה אלא ברגל, ולא בשבת ובראשי חודשים, ורק עכ"פ מצוה איכא. וביאר דבריו במחצית השקל שם, דקשיא ליה להמג"א, דפתח ברגל וסיים בראש חודש ובשבת [דהיינו דאמר רבי יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, והביא ראיה לזה מקרא דכתיב ביה חודש ושבת], וגם מנא ליה דחייב דילמא מצוה הוא, ולכן סבירא ליה להמג"א דהכי פירושו, מכלל דבחודש ושבת בעי ליה למיזל, והיינו דאיכא מצוה, ומיניה יליף רבי יצחק מסברא דברגל שהוא מזמן לזמן איכא חיובא. ע"ש. ואמנם לגירסת רבינו חננאל שם אתי שפיר, דגריס שם בגמרא, והא דרגל אמרו, ופרקינן, אם רבו שרוי במקום קרוב חייב להקביל פניו בכל חודש ושבת, ואם הוא במקום רחוק חייב להקבילו ברגל. והעיר הרב המגיה (בש"ס דפוס וילנא) שם, שמדברי רבינו נראה בהדיא שהיתה לו גירסא אחרת בגמרא, וע"פ גירסתו נסתלק מה שהעירו המפרשים כאן. וק"ל. ע"כ. אלא שגם לגירסת רבינו חננאל עדיין קשה, דבפסוק לא הזכיר רגל כלל. ומנא לן דבמקום שנמצא קרוב לרבו חייב להקביל פניו בכל יום וכו'. וצ"ל, דס"ל לרבנו חננאל ולריטב"א הנ"ל, דאיכא חיוב לקבל פני רבו לאו דוקא ברגל או בראש חודש ושבת, אלא זה חיוב כללי, ולכל איש כפי דרגת קירבתו לרבו צריך להקביל פניו. לא שיום השבת וראש חודש הם הגורמים לחיוב להקביל פני רבו, אלא החיוב הוא תמידי, וזמנים אלו הם לפי דרגת קירוב התלמיד לרבו. ומצינו כיו"ב בכמה מקומות בש"ס, שאמרו על דין מסויים דגמרא גמירי לה, ואסמכוה

רבו אלא שחרית וערבית, שלא יהיה כבודו מרובה משל שמים, שהרי הטור ביו"ד (סי' רמב) הביא דברי הרמב"ם שאין תלמיד רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית כאייבו א"ר ינאי, ואחר זה כתב, וא"א הרא"ש כתב כרב אלפס ולא הביאו הך דרבי אבהו, וסבירא ליה לרב אלפס דהלכה כר"א שלא נתן קיצבה לדבר, וע"ש בב"י ובב"ח. והיינו שהטור סובר שאין קצבה, וצריך לקום הרבה פעמים ביום, וכן מרן לא הביא להלכה הך דר' אבהו, ומסתמא סבירא ליה כב' עמודי הוראה, שהם הרי"ף והרא"ש, ואם כן איך אפשר לומר דמה שהטור ומרן הש"ע השמיטו דין זה הוא משום דסבירא להו שבזמן הזה אין חיוב לקבל פני רבו ברגל מהטעם שלא יהיה כבודו מרובה משל שמים, הרי מרן אינו פוסק כן, ורק הרמב"ם פסק כאייבו א"ר ינאי, והוא הביא להלכה הך דר' יצחק, וגם הרמב"ם סתם ולא חילק בין זמן הזה לזמן הבית, ומשמע שגם בזמן הזה חייב להקביל פני רבו, אף על פי שפסק כאייבו א"ר ינאי. ואם כן קשה על הנודע ביהודה שכתב דבזמן הזה קיים החשש שלא יהיה כבוד רבו וכו' והרי הרמב"ם לא חילק בין זמן הזה לזמנם.

ה. וגם לפי המבואר בחידושי הריטב"א הנ"ל, הרי כל שרבו שרוי במקום קרוב לו חייב להקביל פניו גם בכל חודש ושבת, וזהו דקאמרה הגמ' מכלל דבחוודש ושבת איבעי ליה למיזל. ובפירוש רבינו חננאל מבואר שהיתה גירסתו כך בגמרא להדיא. וכן העיר בספר עמק ברכה (עמוד קג) שמדברי הריטב"א יש סתירה לדברי הנודע ביהודה הנ"ל, דבחוודש ושבת גם כן חייב להקביל פני רבו אם הוא במקום קרוב, נמצא דכבודו מרובה מכבוד שמים, דאינו מקבל פני שכינה אלא ברגל. וכן העיר גם בספר מנחת אליהו ח"ב (סי' יט). ואין לומר דלראות שכינה בכל חודש ושבת אינו יכול מפני שרחוקה ממנו, משא"כ רבו במקום קרוב לו, דאם כן גם עתה בזמן הזה מה שאינו לרגל הוא משום שאין יכולים

תמורתו פני ת"ח, ולכך לא הזכיר חודש ושבת, כי זהו אינו מן החיוב, כי לא נזכר בתורה ואינו רק ממדת חסידות, הואיל ויהיה לעתיד לבוא. אבל חיוב ליכא רק ברגל בזה"ז בעו"ה.

וכיו"ב כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהד"ת אור"ח סי' צד), ושם עמד ע"ז שהטור והש"ע השמיטו לדין זה, וכתב, דחיוב זה לא היה רק בזמן הבית שהיו מקבלים שכינה בעלייה לרגל, אבל בזמן הזה אין חיוב לבקר אצל רבו ברגל, וכמו שאמרו בקידושין (ג א) שאין תלמיד רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית, שלא יהיה כבודו גדול מכבוד המקום. ולפ"ז כתב ליישב מאי דקשה, דלכאורה למה הזכיר רבי יצחק בגמ' חיוב זה להקביל פני רבו רק "ברגל", ולא הזכיר חודש, שהרי בפסוק נאמר לא חודש היום ולא שבת. אלא דמפסוק זה למדים שבשבת ובחוודש שיש בהם תוספת קדושה יש לקבל פני הרב, ואמנם אין זו חובה, וכמו שאמרו בקידושין (ג ב) אמר אייבו אמר ר' ינאי אין תלמיד רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית, שלא יהיה כבודו מרובה משל שמים. ומה שאמרו אינו רשאי היינו אינו חייב, וכמו שכתבו התוס' שם (ד"ה אין תלמיד חכם). וכ"כ הרמ"א ביו"ד (סי' רמב סעיף טז). ומטעם זה אינו חייב לקבל פני רבו בכל חודש ושבת, שאם יתחייב בכל חודש ושבת יהיה כבודו חמור משל שמים, שעלייה לרגל היא רק שלש פעמים בשנה, ואם כן לפי זה בזמן הזה שאין עולין לרגל, אין בכלל חיוב לקבל פני רבו ברגל, שאם יהיה חייב לקבל פני רבו ברגל, יהיה כבודו מרובה משל שמים, שהרי לא באים עכשיו לקבל פני שכינה. ועל כרחך דהלכה זו דרבי יצחק היא רק בזמן הבית, ולא בזה"ז, ולכן הטור והש"ע שאינם מביאים אלא ההלכות הנהוגות בזה"ז, השמיטו המימרא דר' יצחק. ע"ש.

אלא שיש להעיר על מה שהנודע ביהודה משווה קבלת פני רבו ברגל בזמן הזה, למה שאמרו בגמרא אין תלמיד רשאי לעמוד בפני

ממה שכתב רש"י בקידושין (נט א) על מה שאמרו שם, רב גידל הוה מהפיך בההיא ארעא, אזל רבי אבא זבנה, אזל רב גידל קבליה לרבי זירא, אזל רבי זירא וקבליה לרב יצחק נפחא, אמר ליה המתן עד שיעלה אצלנו לרגל. ופירש רש"י, לרגל, כשדורשין בהלכות לרגל היו מקבלין פני הרב. ומאי טעמא לא פירש רש"י כפשוטו, שיעלה אצלנו לרגל משום שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, אלא ודאי דס"ל לרש"י דבזמן הזה פסק חיוב זה. ומה שמצינו בסוכה (י ב) ברב חסדא ורבה בר רב הונא שנפטרו ממצות סוכה משום שעסקו במצות עלייה לרגל, היינו משום שהיא מצוה קיומית, אבל אינה מצוה חיובית. ועיין עוד בנ"ד בשדי חמד (מערכת ח' כלל ק'), ובשו"ת קרן לדוד (סי' קמא), ובשנות חיים (סי' שלד), וביפה ללב ח"ב (דף מד, וח"ג דף מא), ובשבט סופר (או"ח סי' יז), ובשמע אברהם (סוף סי' מו), ובשו"ת דברי מלכאל ח"ב (סי' עה), ובפני דוד (דף עז), ובכף החיים (סי' תקכט אות לד), ובמנחת אליהו להגר"י קולין (ח"ב סי' יט), ובשערי יצחק פלקסר (סוכה סי' מה). ע"ש. וכן מרן זיע"א האריך בזה בספרו מאור ישראל ח"א על ראש השנה (טז ב), ע"ש. והנה במה שכתב הפני יהושע הנ"ל להעיר, שהרי נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו במצוות דאורייתא, ומכל שכן בחיוב מדברי קבלה, וא"כ למה נשים חייבות במצוה זו דקבלת פני רבו ברגל. עיין בסוגיא ברכות (כ: בתוס' ד"ה בתפלה), לענין מצות עשה דרבנן שהזמן גרמא. ועיין עוד בטורי אבן (מגילה ד א) לענין מקרא מגילה. ויש מי שכתב ליישב, דמצוה זו להקביל פני רבו ברגל אינה מצוה ברגל, או בחודש ושבת, אלא נכללת בכלל לכבוד את לומדי התורה ומלמדיה, שהרמב"ם בספר המצוות (מצוה רט) מונה זאת למצוה. ונלמד מוהדרת פני זקן, והלימוד מהשונמית הוא, דלהקביל פני הרב ברגל כבוד הרב הוא, וזהו כבודם של מלמדי תורה. ובאותה הלכה כתב הרמב"ם, וחייב לעמוד מפני רבו משיראנו

להכנס לעזרה מחמת שאנו טמאי מתים, משא"כ רבו דיכול להקביל פניו, וע"כ מוכח מזה דלא כדבריו.

ובערוך לנר (סוכה כז ב) העיר על דברי הנודע ביהודה, דאף מעשה דרבי אליעזר לא היה בזמן הבית, שהרי רבי אליעזר היה בלוד, ואם היה בזמן הבית למה לא עלה לרגל, ודוחק לומר שלא היה לו קרקע. ומה שהש"ע השמיט דין זה, כבר רמז על זה המג"א (סי' תקנד) דדין זה נלמד ממה שהשמיע שם דאפי' בתשעה באב ובחול יש מצוה, כדמשמע בחגיגה. וכוונתו להך מעשה המובא בחגיגה (ה א) שהלכו רבי ור"ח להקביל פני צורבא מרבנן דסגי נהור היה, ומייתי שם שלמדו כן דמצוה הוא מרב יעקב שהלך להקביל פני רבו בכל יום, כיעו"ש. ואם כן משמע דהם פליגי אר' יצחק וסבירא ליה דאפילו בכל יום יש מצוה, וכיון שהטור והש"ע נקטו הך דינא דאפילו בחול יש מצוה, תו לא הוצרכו להביא הך דרבי יצחק. ע"כ. ועיין במנורת המאור ח"ג (עמוד תקפה) שכתב, וחייב אדם לבקר אביו ואמו וקרוביו וכל שכן לרבו בשבתות ובמועדים ובחודשים, דגרסין, אמר רבי יצחק חייב אדם לקבל וכו'. ובספר יסודי ישורון (סוף מערכת תפלה מוסף) כתב לבאר בדעתו, דנראה דאיירי באב ואם שחינכוהו לתורה ולמצוות, כדמצינו בספר החסידים (סי' שיג) שיש חיוב ללמד את אשתו ובנותיו הלכה, ושונמית הלכה לאלישע כדי לשמוע דרשה מפיו, ע"ש. וכן מצינו שהישוו חז"ל דין אביו לרבו, בהא דאמרו (יומא עז א) ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו, עובר עד צוארו במים. [ובפירוש האבן עזרא (שמות כ, ח) כתב, שמנהג ישראל ללכת סמוך לשבת אצל הנביאים, כמו שנאמר, מדוע את הולכת אליו לא חודש ולא שבת, ע"ש]. ומ"מ מדברי רבינו חננאל הנ"ל מתבאר, שכל שאין רבו קרוב אליו לא הוצרכו ללכת אליו לבקרו. וע"ש בכיבוד הלכה מ"ש בשם הריטב"א והפר"ח. ויש מי שכתב לסייע את דברי הנודע ביהודה,

וכמו שכתב בהלכות ממרים (בפרק ד הלכה ב'). ולפי זה יש לתמוה, אמאי מצוה זו פוטרת מצות קריאת שמע דאורייתא, וצ"ל ע"פ מ"ש הרמב"ם שם בסוף ה"א, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, והואיל ויש בזה קיום של מצות עשה מה"ת, ואהבת לרעך כמוך, שוב אפשר לומר בזה העוסק במצוה פטור מן המצוה, אף אם נאמר דהעוסק במצוה דרבנן אינו פטור ממצוה של תורה. ודמי למצוה לקבל פני רבו ברגל שפוטרו ממצוה של תורה, משום שבקבלת פני רבו ברגל מקיים מצוה מה"ת. וגם לדעת תלמידי רבינו יונה אין כוונתם שמצות עשה מה"ת לנחם אבלים, אלא דס"ל שהלימוד מוהודעת להם את הדרך הוא לימוד גמור למצות עשה, והמצוה היא לגמול חסד, ותנחומי אבלים נכלל בכלל גמילות חסדים.

ז. ועיין בשו"ת דבר יהושע (סי' ה') שכתב לבאר בטוב טעם, דיש במצות הקבלת פני רבו שני ענינים, האחד, משום מצות כבוד חכמים, דילפינן מקרא דוהדרת פני זקן, או מאת ה' אלוקיך תירא. ועיין בתוס' (ב"ק מא ב) ד"ה לרבות תלמידי חכמים. ויש בזה גם קל וחומר מכיבוד אב כדאיתא בגמ' ב"מ (לג א). וזהו ג"כ בכלל כיבוד שיבואו לראות את פניו ולשאול בשלומו, וכמו שמצוה להקביל גם את פני אביו, כדמשמע בגמ' ביומא (עז ב) דקתני ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו וכו', הרי דאפי' אביו שאינו רבו וכן אפילו מי שגדול ממנו אף על פי שאינו בגדר רבו, כיון דמ"מ גדול ממנו בחכמה, מצוה לכבדו מפני חכמתו היתירה שיש לו בהקבלת פנים.

ח. אלא שהקבלת פני רבו יש בו ענין נכבד יותר שאינו רק משום כבודו של רבו, אלא היא גם לטובת המקבל, דבמה שמכבד את רבו בהקבלת פנים, אף רבו מראה לו פנים מאירות מחכמתו, כמו שכתוב חכמת אדם תאיר פניו, ועל ידי זה התלמיד מקבל משפע חכמת רבו,

מרחוק מלא עיניו, וחייב אדם להקביל פני רבו ברגל וכו', ולכן אין זו מצות עשה בפני עצמה שתאמר שזו מצוה שהזמן גרמא ותהיה האשה פטורה ממנה, אלא הלכה זו היא מהלכות תלמוד תורה בכבודו של רב, והרי במצוה זו של לכבד החכמים כתב החינוך (מצוה רנז) שנוהגת בזכרים ובנקבות. ומטעם זה לא הביא הרמב"ם הלכה זו, דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, בהלכות יום טוב, שאינה מהלכות יום טוב, אלא מהלכות ת"ת. ועיין במג"א (סי' שו סק"ז) שכתב, דנשים חייבות במצוה זו. ע"ש.

ו. ולפי זה יוצא דמצוה זו דלהקביל פני רבו ברגל חשיבא כמצוה של תורה, שהיא בכלל לכבד את לומדיה. ועיין במה שכתבו תלמידי רבינו יונה (כרכות יז ב) על המשנה שם, קברו את המת וחזרו, אם יכולים להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו, ואם לאו לא יתחילו וכו'. וכתבו תלמידי רבינו יונה שם, טעמא דמילתא משום דתנחומי אבלים מדאורייתא, דבכלל גמילות חסדים הוי, וגמילות חסדים מן התורה, כדאמרינן והודעת להם את הדרך זו גמילות חסדים, ולפיכך אמרו דכיון דעוסק במצוה פטור מן המצוה וכו'. ע"ש. ועיין בתוס' יום טוב (פרק ג' דברכות משנה ב'), שכתב, שרק אם עוסק במצוה דאורייתא פטור מן המצוה. והקשו עליו, שהרי גם העוסק בהקבלת פני רבו ברגל שאינה מצוה דאורייתא, אמרו בגמרא שפטורין מן המצוה, משום עוסק במצוה, ולפי האמור אתי שפיר, שהרי להקביל פני רבו ברגל מצוה דאורייתא היא של והדרת פני זקן, ומדברי קבלה למדים שקיום מצוה זו של כבוד הרב היא גם ע"י שיקביל פניו ברגל, ומכיון שמקיים מצוה מה"ת אמרינן בזה העוסק במצוה פטור מן המצוה.

ולפי זה כתבו לבאר גם את שיטת הרמב"ם, שבהלכות אבל (פרק י"ד הלכה א') כתב, מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים וכו', והיינו שתנחומי אבלים מצוה דרבנן היא,

דהנה ענין זה שיתראה לפני רבו לקבל משפע קדושתו תלוי בזמן, וכמ"ש הנודע ביהודה הנ"ל, דיום שיש בו תוספת קדושה יש גם על הרב תוספת קדושה, לפיכך חייבו את התלמיד שיקבל פני רבו ברגל שיקבל משפע הקדושה שעליו, משא"כ בשאר יומי שאין על הרב תוספת קדושה ממה שהיה לו בשעה שלמד אצלו בקביעות אין שום מקום לחייב את התלמיד לקבל פניו רק מצוה איכא משום מצות כיבוד רב, אבל קבלת שפע ליכא, לכך ליכא חיוב. והנה כי כן יתכן גם כן דעת רש"י והרמב"ם דאף בחודש ושבת ליכא חיוב אף על פי שיש בו תוספת קדושה, דהנה בערכין (י א) אמרינן דאין גומרים את ההלל אלא ביום שיש בו שתיים, דאקדוש בעשיית מלאכה ואיקרי מועד, אבל בחודש ושבת לא, אלמא שיש ביום טוב קדושה יתירה שאין בחודש ושבת. לפיכך שפיר יתכן דאף לענין שפע קדושת הרב יש חילוק בין חודש ושבת לרגל, ולכן לא חייבו רק ברגל אבל בחודש ושבת ליכא רק משום מצות כיבוד כמו בימות החול, וממילא שפיר הוצרך רש"י בחגיגה הנ"ל לומר דביו"ט היה דכיון שאין מעלה להקבלת פני הרב בשבת יותר מימות החול, לא מסתבר לומר שהלכו בשבת להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, מאחר דע"כ לאו בכל יום הלכו לקיים מצות כיבוד, א"כ מ"ש שהלכו בשבת הרי בשבת איכא מצוה למעט בהילוך כדאיתא באו"ח (סי' שא"ס), וכיון דאפשר בחול למה הלכו בשבת, וע"כ דיו"ט היה דאיכא חיוב למיזל.

ועיין בספר על הגרש"ז ברוידא זצ"ל (עמוד 369) שהובא בשמו, דמה שנהגו בישיבות לומר לרבו "גוט שאבעס", ובראש חודש "גוט חודש", יתכן שזהו מעיקר דין החיוב להקביל פני רבו שכאמור נוהג גם בשבת ובחודש על פי דברי הריטב"א הנ"ל. ע"כ מילקוט יוסף.

ט. ובספר ברכת אברהם (עמוד עדר - רעו) הביא בענין הקבלת פני רבו בחג השבועות אם יש לזה תשלומין כל שבעה כבעליה לרגל לבית

וכן משמע בזוה"ק (פרשת ואתחנן דף רסה) דאיתא התם, ר' אבא אתי מלמחמי לר"ש, פגע ביה ר' יצחק אמר ליה מאן אתי מאריה דנהורא גבר דאתדבק בנורא דאכלא כל יומא הא נהורא עמי" שרי, אמר ליה תנינן דחיובא עליה דבר נש לקבלא אפי שכינתא בכל ריש ירחי ושבת, ומאן איהו רביה, וכל שכן בוצינא עילאה קדישא דכל בני עלמא בעאן לקבלא אנפוי. אמר ר' יצחק אהדרנא עמך ואקבל אנפי שכינתא ואטעם מאינון מילין עלאין דאטעמת קמיה. ע"כ. הרי שע"י שיקבל פני ר"ש זכה שנהורא עמיה שרי, וטעים מילין עלאין. וכ"כ בתשובת הנו"ב הנ"ל דענין מה שאמרו דבחודש ושבת בעי מיזל, שיש בו תוספת קדושה שהרי יש בו קרבן מוסף, יש מקום לקבל פני רבו שגם על הרב ניתוסף אז שפע להשפיע על תלמידו, וה"ה ברגלים. ע"כ. והוסיף בילקוט יוסף (ימים נוראים עמוד תצו) והיינו שחיוב על כל אדם לקבל פני השכינה בכל שבת ובכל ראש חודש וזה מטעם שהשכינה שורה על רבו ומורא רבך כמורא שמים, ובפרט גדול הדור שהשכינה שורה עליו ביותר וראה עוד בזוה"ק (פרשת בא דף ל"ח ע"א) על פסוק זה של מצות עליה לרגל "פני האדון ה'" דא רבי שמעון בר יוחאי, ובקדושת לוי (שמות חידושים לפורים) כתב בשם האר"י ז"ל דהא דחייב אדם להקביל פני רבו ברגל ושבת, כי ע"י שמסתכל ברבו ניתוסף לו בהירות שהסתכלות על איש צדיק גורם לאדם קדושה ע"כ.

וזהו ענין שאמרו כל המקבל פני רבו כמקבל פני שכינה, דהנה גם בהקבלת פני השכינה, דהיינו ראיית פנים בעזרה מצינו ב' ענינים, כמו שאמרו בריש חגיגה, יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות. והיינו שיש משום לראות פני השכינה ולכבד אותה בהשתחוואה וקרבן, אבל עיקרה היא ליראות כלומר שהשכינה תראה אותו ותשפיע על האדם מקדושתו יתברך, וכשם שבהקבלת פני השכינה זוכה לשפע קדושה, כך בהקבלת פני רבו מקבל משפע קדושת רבו. ומעתה יתכן שפיר הא ברגל איכא חיוב ובשאר יומי ליכא רק מצוה,

המקדש בס' ערוך לנר במס' סוכה (דף כז:)
כתב בתוך דבריו דבחג השבועות זמן הקבלת
פני רבו הוא רק ביום טוב עצמו.

ובשו"ת מהרי"ל דיסקין ז"ל בקונטרס אחרון
(סי' ה' אות נ"ד) כתב וז"ל עיין בחק יעקב (ריש
סי' תע"ג) דבעצרת גם מברך זמן ברכת שהחיינו
כל שבעה ותמוה וכו', ואפילו תימא דמצות
הקבלת פני רבו של עצרת מתקיים כל שבעה
אפילו הכי לא משמע שיברך על זה זמן, כיון
דהוי מצוה שישנה במחילה שהרי יכול הרב
למחול על כבודו עכ"ל מהרי"ל דיסקין ז"ל,
והנה מהרי"ל דיסקין ז"ל כתב דבריו אלו לפי
הטעם דמצות הקבלת פני רבו הוא משום כבודו,
ולכן כתב בפשיטות דשייך בזה מחילת הרב
על כבודו, אולם יש להעיר ולחקור בכל זה
לפי שאר הטעמים שכתבו על זה טעם דהוי
כענין הקבלת פני שכינה השרויה אצל הרב
בפרט בימים טובים טעם שבהקבלת פני רבו
ישמע ממנו דברי תורה בעניינו של יום, ועוד.
וגם בשבת שאחר חג השבועות שייך שידרוש
הרב מעניינו של חג השבועות המשכת קבלת
התורה לכדי מעשה בימים הבאים, ובפרט
בשבת שאחרי חג שבועות שנוהגים לקרוא
אותה שבת 'נאך' שבועות, כלומר שבת שיש
בה עדיין ממאור של חג שבועות שהיא בתוך
ימי התשלומין למצות עליה לרגל, ובספרי
מנהגי אשכנז ובספר הלבוש' מוזכר היוצרות'
שנתקנו לאומרן בשבת שאחרי חג שבועות עיין
שם. ע"כ. וכ"כ בספר חיי משה (יו"ד א עמוד
קעט) שיש מצות תשלומין להקבלת פני רבו
בשבעה ימים שאחר שבועות. וכ"כ בשו"ת קול
מנחם (קאליב, ח"א עמוד רלה). וכ"כ הגר"י
זילברשטיין שליט"א בקובץ ווי העמודים
וחשוקיהם (ו עמוד ס), וכ"כ בספר פנינת השבת
(קבלת פני רבו עמוד שג) בשם שו"ת בצל החכמה
(ח"א סי' ס"ג אות ז') וספר וישמע משה (עמוד קעג)
בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ בספר
מרכבות ארגמן (ח"א עמוד שנד) וכ"כ בשו"ת שיח

יצחק (עמוד סח) בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א
וכ"כ בספר מועדים וזמנים (ח"ד סי' שיו) ועוד.

י. עוד ראיתי בספר ליקוטי תשובות והנהגות
(שבועות עמוד מד ס"ק לח) שכתב בארץ ישראל מי
שאפשר לו הולך ביו"ט ראשון לכותל המערבי
כעין עליה לרגל בזמן המקדש, ויש לזה
תשלומין כל שבעה, ויש נוהגין לקיים כעין
עיקר המצוה לילך ברגל דוקא משערי ירושלים
עד מקום המקדש כמבואר בפ"ק דחגיגה, ויש
מקפידין לראות פני השכינה והיינו תוך המקדש
דוקא בהר הבית ועזרה, וע"כ עולים למקום
גבוה לראות קרקע הבית ששכינה לא זזה
ממקומה ומתפללין שם דעת רצון הוא כשרואה
השכינה לפניו. ובהארה (שם) עי' בזה בפשט
ועיון חגיגה ב וז"ל מתני' וב"ה אומרים כל
מי דאינו יכול לאחוז בידו של אביו כו', ותמוה
דהרי מ"מ יכול לעלות ברכיבה ע"ג סוס,
וחזינן מהא דמצוות עליה לרגל גופא הוא
דוקא ברגל, והעליה גופא הוא חלק מהמצוה,
וע"כ לא חייבו חז"ל בחינוך אלא כשיכול
לקיים המצוה כתיקונה, ולא נתבאר אם שיעור
ההליכה הוא מצד מזרח מירושלים או למערב
וצפון ומסתברא דתלוי בדרך שהולכים
לביהמ"ק מביתו ויש ללמוד מזה לזמנינו דרבים
נוהגים לעלות לרגל לכותל המערבי, וכן לראות
מקום העזרה כעין המצוה דראיית פנים דיש
לעשות כן על ידי עליה ברגליהם משערי
ירושלים עד שערי העזרה, כעין עיקר מצוותה
ולא יסעו עד שם, ולא נהגו היום כן דפריצות
מצוי בדרך, ומ"מ למצוה מן המובחר יש
לעשות כן, וכ' שם עוד ונראה דרבנן חידשו
מכלל המצוה דעליה לרגל המוטל על האב
מוטל עליו נמי להביא את בניו וכללו דין
חובת חינוך עם חובת מצוות עליה לרגל גופא,
ומיישב בזה מה שייך חובת ראיית פנים בלא
חובת הבאת קרבן והא אין חינוך לחצאין
ע"ש, ולפ"ז הרוצה לקיים מצוות עליה לרגל
יש לו לילך ברגל מירושלים עד סמוך להר
הבית יחד עם בניו כעין מצוותה בזמן המקדש.

סימן קיח

(שו"ע יו"ד סי' ר"א סעי' נ"ב אורח חיים סי' שכ"ג)

שאלה:

נשאלתי האם מותר להסיר בשבת את הפקק שסותם את נקב ההשקה במקוה טהרה.

תשובה:

מותר להסיר בשבת את הפקק שסותם את נקב ההשקה במקוה טהרה.

א. מרן בשולחן ערוך יו"ד (סימן רא סעיף נב) כתב הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר, להכשירו; או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם, צריך שיהא נקב שביניהם רחב כשפופרת הנאד (וקילוח המים יהיה כרוחב הנקב) (ריב"ש סימן רצ"ב בשם א' מהמפרשים וכן כתב הבית יוסף), ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר, אפילו רגע, נשאר לעולם בהכשרו, אפילו נסתם הנקב אח"כ.

ובספר שערי מקואות (שם) כתב השו"ע פסק בזה כדעת הרא"ש, ורבנו ירוחם מסופק בדבר דאפשר דלא מהני כשנסתם הנקב, והש"ך פסק דטוב להחמיר לכתחילה וכך נהיגי היום במקואות הנשים שנקב ההשקה יהיה פתוח תמיד, ובפתחי תשובה בשם הנוב"י דהעיקר קיי"ל דלא בעי שיהא חיבור בעת הטבילה, ועי' ג"כ בשו"ת ח"ס יור"ד (סי' רי"ב) דלית מאן לחש למה שכ' הש"ך עיי"ש.

ב. ויסוד מחלוקתן אי מהני השקה לרגע בחקירה בעיקר דין השקה, האם השקה היא מתורת זריעה שמועילה להיות כזריעת מים שאובין במקוה עצמו וסגי בהשקה לרגע או דהשקה מתורת חיבור דהמחובר לטהור טהור, ולכן רק כל זמן שנקב ההשקה פתוח מהני הכשר המקוה, ועפ"ז בספר גידולי טהרה (נחל סקמ"א) רצה

לתלות בזה את הדין אי מותר לעשות השקה בשבת לפתוח את פקק ההשקה דאם מתורת זריעה הוי תיקון בגוף המים והשיב מתקן בשבת ואסור, ואם מתורת חיבור אין זה תיקון בגוף המים ושרי לפתוח את נקב ההשקה בשבת, ובספר לחם ושמלה (שמלה צ"ב) התיר לפתוח נקב ההשקה בשבת אף אי נימא דהוי מתורת זריעה, דאל"כ תקשי לך בחול היכי שרי לפתוח אמאי לא חשבינן לה הוייתו ע"י אדם, אלא ע"כ דהתם אינו עושה שום מעשה בגוף המקוה דהוא מסיר את המסך המבדיל, וממילא המקוה כשירה בהתערבותה עם הכשרה, א"כ ה"ה בשבת דשרי לפתוח דלא הוי מעשה בגוף המקוה, א"נ י"ל דאין תיקון אלא בכלים ולא במים דלא הוי תיקון חשוב, ומנהג כל ישראל להתיר השקת מקואות בשבת. ע"כ.

וכ"כ להתיר בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב ס' קנב) דכיון דקיי"ל דמדינא לא בעי שיהא חיבור בעת הטבילה לא הוי בכלל מתקן, וראי' דעי' בביאור הלכה (בסי' שכ"ז ס"ח) בסוה"ד וז"ל ודע עוד דאם הוא טהור גמור ורוצה לטבול בשבת בשחרית משום תוספת קדושה אין בזה משום חשש מתקן מצד הדין, וראיה ממה שאמרו בביצה (י"ט ע"א) מטבילין מגב לגב ועיי"ש ברש"י, וה"נ כיון דמה שפותח פקק הנקב הוי חומרא בעלמא לא מיחזי כמתקן לדידן דקיי"ל דלא בעי שיהא חיבור בשעת טבילה, ובפרט דלטומאת קרי סגי אפילו מ סאה שאובים כשהן בקרקע, כדאי' בהפוסקים באו"ח (סי' פ"ח) ועי' בת' לבושי מרדכי (ח"א או"ח סי' א) שכ' דלטבילת בע"ק לא שייך מתקן עיי"ש וכיון ללא בעי בכלל ששיק המקוה לא הוי מתקן ולא מיחזי כמתקן כשמשיק. ועיי"ש. וכ"כ בשו"ת שרגא המאיר (ח"ה סי"א) ועוד.

סימן קיט

(שו"ע יו"ד סי' ר"א סעי' נ"ב אורח חיים סי' שכ"ג)

שאלה:

נשאלתי האם מותר להניח קפסולת כלור במקוה טהרה בשבת.

תשובה:

מותר להניח קפסולת כלור במקוה טהרה בשבת.

נראה כיון שלרוב הבריות אין הקפדה בזה אין כאן חשש בורר כלל, כמבואר בשולחן ערוך (או"ח סימן שיט ס"י) יין או מים שהם צלולים, מותר לסננן במשמרת. הגה: ואף על פי שיש בו קסמין דקין, הואיל וראוין לשתות בלאו הכי (סמ"ג). ומשום מוליד אין כאן כש"כ מרן (סימן שכ ס"ט) השלג והברד, אין מרסקין אותם, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיו, אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נימוח מאליו ואינו חושש; וכן אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו, מותרים. ואין כאן תיקון למקוה כיון דראוי בלאו הכי.

וכן ראיתי בקובץ עיון הפרשה (קנד עמוד פא) שהביא תשובה מהגאון רבי שמאי גרוס שליט"א שהשיב בדין נתינת אנטי כלור במקוה בשבת שאף אם שייך תיקון מנא במים, אין כאן חשש כלל שהרי אין זה תקנה לכל אדם, דלרוב בני אדם אין כאן תיקון, אלא קלקול ורק למקצת בני אדם הועילה הכנסת החומר וזה לא נחשב תיקון במים ועוד דאין זה תיקון תמידי שהרי לאחר חצי שעה מתנדף החומר, והמים חוזרים להיות כמו שהיו מקודם לכן ותיקון המתבטל בעצמו אין עליו שם תיקון מנא, ועוד שהאנטי כלור אינו עושה פעולה בעצמו אלא רק מונע מן הכלור לפעול את הפעולה הטבעית שלו, והסכימו לדבריו הגאונים רבי יעקב סופר ורבי שמואל אליעזר שטרן ורבי מנדל שפרן ורבי שלמה זלמן אולמן שליט"א וכן הסכים לדבריו הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א וגם רה"י הגראי"ל שטינמן זצוק"ל צידד להקל בדבר, ע"כ. וכ"כ ראיתי שכיו"ב בקובץ גן הורדים (עמוד ו) כתב להתיר בזה.

סימן קכ

(שו"ע אבן העזר סי' ס"ו ס"א)

שאלה:

נשאלתי מרב מסדר קידושין שאחר שמסר הכתובה לחתן והחתים ב' עדים על הכתובה והחתן עשה קנין ונשבע בתקיעת כף, ואחר שערך הרב את סדר הקידושין וז' ברכות, שכתב לומר לחתן למסור הכתובה ולקח הרב הכתובה וההעתק עמו לביתו, האם יכולים החתן והכלה להתייחד על סמך הכתובה שקיימת אצל הרב.

תשובה:

רב שמסר חופה וקידושין והחתים ב' עדים על הכתובה והחתן עשה קנין ונשבע בתקיעת כף, ואחר שערך הרב את סדר הקידושין וז' ברכות, שכתב לומר לחתן למסור הכתובה ולקח הרב הכתובה וההעתק עמו לביתו, יכולים החתן והכלה להתייחד על סמך הכתובה שקיימת אצל הרב, וטוב שיודיע

הרב לכלה שהוא שומר לה הכתובה עד שימסור לה או לקרוביה.

בפשטות יש לומר הואיל והכתובה נכתבה ונחתמה על ידי עדים עם תאריך וקנין כדת, כבר נשתעבד החתן לכל האמור בכתובה, והשטר לראיה בעלמא ואינו לעיכובא, וכ"כ מו"ר מרן הראש"ל שליט"א בספר החופה והקידושין (עמוד רכד סע' כ"ה) וז"ל: אחר שהעדים והחתן חתמו על הכתובה נותן מסדר הקידושין את הכתובה לאם הכלה או לאחר מקרוביה והם שומרים אותה בביתם ולא בבית החתן והכלה, ואם מסרו הכתובה ליד אבי החתן כדי שישמור אותה אין בכך כלום, אך יותר טוב ליתנה לאם הכלה כנז' וכן המנהג, ויש שנהגו שהחתן נותן את הכתובה לכלה ואומר לה 'הרי זו כתובתך', ואחר כך נותנים את הכתובה לאם הכלה כנז', ואף שאין מנהג זה מעכב מכל מקום לכתחלה ינהגו כן, וכן נהג מרן זיע"א. והוא על פי המבואר בשו"ת הרשב"ש (סימן שכ) שאין נכון הכתובה תהיה ברשות הבעל, שהרי אם תקניטנו יקרענה ותהא קלה בעיניו להוציאה והובאו דבריו באחרונים, וכן כתב ביד אהרן (הגה"ט אות י"ב) שכן המנהג פשוט בכל ישראל שהכתובה נמסרת ליד אחד מקרובי הכלה, ומה שיש נהגו שהחתן מוסר הכתובה וכו' כן כתב בסידור רב סעדיה גאון (עמוד צז) שאחר כך החתן לוקח הכתובה בידו ומסרה לכלה ואומר סבי כתובתיך בידך דתיעלין בה לרשותי כדת משה וישראל ע"כ. וכן כתב בספר כתובה כהלכתה (שביבי אש סמן ז' סק"ח) בשם ספר התדיר לרבנו משה ב"ר יקותיאל מן האדומים, שהחתן נותן הכתובה לכלה ואומר לה הא לך כתובתיך כדת משה

וישראל, ובאמת שבסידור תכלאל הנוסח הוא כמו שכתב בסידור רב סעדיה גאון הנ"ל, גם הגאון רא"ז מלצר היה מקפיד למסור הכתובה בפני שני עדים כשרים, והוא על פי המבואר בספר התשב"ץ חלק ג' (סימן שא), שאין תוקף לשטר עד שימסור ליד הקונה. ולכן כדי לחוש לחד מקמאי נהגו שהחתן מוסר הכתובה בפני עדים, ואמנם אין זה לעיכובא, ולכן אם הרב מסר את הכתובה לאם הכלה שפיר דמי ואין בכך כלום, וכ"כ בספר משפט הכתובה (ח"ז עמוד מד) שהביא (שם אותיות ב-ד) שנים מהראשונים שכתבו שיש למסור את הכתובה לכלה בעדים, וכן נוהגים למעשה הרבה מסדרי קידושין להקפיד לומר לעדים שיראו את מסירת הכתובה מהחתן לכלה והוקבע הדבר ממש כהלכה אצל המסדרי קידושין, מ"מ רוב הראשונים לא הזכירו בסדר הנישואין את חובת מסירת הכתובה כלל, ובוודאי לא בעדים מפני שבפשטות אין כאן דיני נתינה כלל, אלא הוא רק דבר מעשי שהחתן נותן לכלה את הכתובה מפני שהשטר נעשה לטובתה, וצריך להיות אצלה לראיה אבל מעשה השטר נגמר בחתימתו להלכה שעדי חתימה כרתי כשאר שטרות ולא צריך תו מידי, וכדי שתהיה הכתובה אצלה היא יכולה ליקח אותה לבד, או יתן לה את הכתובה מי שיתן ומתי שיתן, ובשעה שהשטר מגיע לידה יוצאים, אפילו את טעם התשב"ץ חלק ג' (סימן שא) שס"ל שתיקנה לה את תוספת הכתובה רק כשיגיע השטר לידה, כשיגיע השטר לידה תזכה. ע"כ. ולכן אף שכעת שטר הכתובה אינו בידה אין כל חשש, רק טוב שיודיע לכלה אפילו דרך הטלפון שהוא שומר את שטר הכתובה בעבורה, ויעביר לה הכתובה בזמן הקרוב שיוכל.

מפתחות

סימן קטז

בדין אמירת קדיש אחר עלינו לשבח הביא באות א' את סדר הקדישים בתפילה ובאות ב' הביא שלמנהג המקובלים אין צריך לאומרו ובאות ג' הביא שהאשכנזים נהגו לאומרו, ובאות ד' הביא שיש מהספרדים שנוהגים לאומרו ובאות ה' נתן טעם למנהג והעלה שלמנהג הספרדים אין חיוב באמירת קדיש אחר עלינו לשבח, אולם יש קהילות שנהגו לאמרו ואומרים חצי קדיש וימשיכו במנהגם, ויש שנהגו לומר אחר עלינו לשבח קדיש יהא שלמא וכן נוהגים גם האשכנזים, ונהרא נהרא ופשטה, וספרדי יתום שמתפלל עם אשכנזים ואומר קדיש אומר עמהם קדיש יהא שלמא.

סימן קיז

בדין הקבלת פני רבו הביא באורך באותיות א- ח מילקוט יוסף לבאר הדין שאמרו חז"ל (ר"ה טו:) חייב אדם להקביל פני רבו ברגל והוא הדין בחג השבועות, ובאות ט' הביא שאם לא הקביל פני רבו ברגל יש לו תשלומין כל שבעה ימים שאחר החג, וכ"ד המהרי"ל דיסקין, ובאות י' הביא שמנהג טוב הוא גם לעלות לכותל המערבי בימים שאחר החג.

סימן קיח

בדין הסרת פקק שסותם נקב ההשקה במקוה, הוכיח משו"ע יו"ד (ס' רא סנ"ב) שמותר להסיר בשבת את הפקק שסותם את נקב ההשקה במקוה טהרה, וכן כתבו האחרונים.

סימן קיט

בדין הנחת כלור במקוה בשבת הוכיח משו"ע (או"ח ס' שי"ט ס"י) שמותר להניח קפסולת כלור במקוה טהרה בשבת, וכ"כ האחרונים.

סימן קכ

בדין רב שסדר חופה וקידושין והחתים ב' עדים על הכתובה והחתן עשה קנין ונשבע בתקיעת כף, ואחר שערך הרב את סדר הקידושין וז' ברכות, שכח לומר לחתן למסור הכתובה לכלה ולא מסר הכתובה לכלה ולקח הרב הכתובה וההעתק עמו לביתו, הביא מספר משפט הכתובה שמוכח מדברי הראשונים שאין חובה במסירת הכתובה ליד הכלה דוקא יכולים החתן והכלה להתייחד על סמך הכתובה שקיימת אצל הרב, וטוב שיודיע הרב לכלה שהוא שומר לה הכתובה עד שימסור לה או לקרובה.

